

ARZI KANBER HİKAYESİ'NİN IRAK TÜRKMENLERİ ARASINDA TESPİT EDİLEN YENİ BİR VARYANTI'NİN İNCELENMESİ

Doç. Dr. Necdet Yaşar

BAYATLI*

Öz

Arzı Kanber/Kamber hikayesi Anadolu, Rumeli, Azerbaycan, Türkmenistan ve Irak gibi Türk dünyasının birçok yerinde birden fazla varyantı bulunan, çok sevilen ve yaygın olarak anlatılan aşk ve dramatik maceralı bir halk hikayesidir. Türk halk hikayelerinin en popüler olanlarından biri sayılan Arzı Kanber/Kamber hikayesi, Anadolu'nun birçok yöresinde bilinmesine rağmen Irak Türkmenleri arasında daha çok sevildiği ve yaygın olarak anlatıldığı tespit edilen birden fazla varyantından da görülebilir. Irak Türkmenleri arasında günümüze kadar hikayenin iki varyantı tespit edilmiştir. Burada hikayenin Türkmen ilçelerinden Tuzhurmatı ilçesinden derlenmiş ve el yazması ile yazılmış; Latin harflerine aktarılmamış ve incelenmemiş bir varyantı ele alınmıştır. Varyantın epizot sırası ve motifleri tespit edildikten sonra, daha önce tespit edilen diğer iki varyantla mukayese edilmiş ve metni Irak Türkmen Türkçesinin Tuzhurmatı ilçesinin ağız özelliği muhafaza edilerek Latin harflerine aktarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Irak Türkmenleri, Tuzhurmatı, Arzı Kanber, Halk Hikayesi, Halk Edebiyatı,

Giriş

Türk dünyasının her yerinde olduğu gibi Irak Türkmenleri de oldukça zengin bir sözlü anlatım geleneğine sahiptir. Söz konusu zenginliğe zenginlik katmak da günümüze kadar yazıya geçirilip tespit edilemeyen, incelenemeyen ve Türk dünyası edebiyatına

* Bağdat Üniversitesi Diller Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı,
najdatmurad@gmail.com

eklenemeyen sözlü ürünlerin tespiti, tahlili ve mukayesesi ile gerçekleştirilebilir. Türk dünyasının birçok yerinde varlığı tespit edilen Arzı ile Kamber hikayesi Irak Türkmen halk edebiyatında çok sevilen bir halk anlatısıdır. Tahir ile Zöhre, Köroğlu, Aslı ile Krem gibi Türk dünyasında tanınan ve birçok metni tespit edilen halk hikayelerinin Irak Türkmen halk edebiyatında var olmasına rağmen günümüze kadar metinleri tespit edilememiştir. Irak Türkmen halk edebiyatında Arzı ile Kamber/Qanber hikayesi, metni yazıya geçirilen tek halk hikayesi olduğu söylenebilir. Hikaye, içerdiği dramatik ve maceralı aşk olayından ötürü, halk tarafından oldukça sevilmiştir.

Bu çalışmada Ata Terzibaşı (Terzibaşı 1971) ve Abdüllatif Benderoğlu (Benderoğlu 1993) tarafından tespit edilen varyantlar dışında el yazısı ile yazılmış yeni bir varyant üzerinde durulacak, motif ve tipler tespit edilecek, daha önce Ata Terzibaşı ve Abdüllatif Benderoğlu tarafından tespit edilen varyantlarla mukayese edilecek ve eski harflerle yazılan metin Irak Türkmen Türkçesinin Tuzhurmatı ağız özellikleri korunarak Latin harflerine aktarılacaktır.

Irak Türkmenleri Arasında Arzı- Kanber/Kamber Hikayesi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Arzı ile Kanber hikayesi ile ilgili günümüze kadar Türkiye'de birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların başında Esmâ Şimşek tarafından 1987'de Fırat Üniversitesi'nde hazırlanan "Arzu ile Kamber Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma" başlıklı yüksek lisans tezi gelmektedir. Tezde bu hikâye ile ilgili yapılan çalışmaların bibliyografyası verilmiş, hikâyenin çeşitli Türk coğrafyasında tespit edilen varyantlarından bahsedilmiş, motifleri tespit edilmiş ve mukayesesi yapılmıştır (Şimşek 1987). Ali Berat Alptekin tarafından hazırlanan Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı (Alptekin 2002:209) isimli çalışmada da bu hikâye ele alınmış ve motifleri tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmalarla birlikte Metin Arıkan ve Tuğba Bayrakdarlar tarafından hazırlanan "Arzu İle Kamber Hikayesinin Nevşehir Varyantları ile Azerbaycan Varyantının Mukayesesi " (Arıkan-Bayrakdarlar 2012: 175-197) başlıklı çalışma da eklenebilir.

Irak Türkmenleri arasında ise Arzı Qanber hikâyesi, ilk olarak Ata Terzibaşı tarafından 1964 yılında bir Kerküklü hanımdan derlenmiş ve aynı yılda eski harflerle Bağdat'ta 32 sayfadan oluşan bir kitapçık halinde basılmıştır (Terzibaşı 1964). Adı geçen kitapçık, 1967'de Güney Azerbaycan'da yani İran'da yayımlandıktan sonra 1971'de hem Azerbaycan'ın başkenti Bakû'de (Terzibaşı 1971a)

Kiril alfabesiyle hem de İstanbul'da (Terzibaşı 1971b) Türkiye Türkçesiyle yayımlanmıştır. Terzibaşı, yaşlı bir kadının dilinden anlatılan hikâyeyi banda almış, yazıya geçirmiş ve yayımlamıştır. Çalışmanın girişinde Terzibaşı; "*Dil açısından hiçbir mektebin (okulun) etkisi altında kalmayan yaşlı hanımın konuşma diline hiç dokunmadan hikâyeyi kelime kelime, cümle cümle banda alarak tespit ettim*" (Terzibaşı 1971:3) şeklinde bir açıklamada bulunmaktadır.

Saadettin Buluç, Kerkük anlatması hakkında bir çalışma hazırlamıştır. Metni Kerkük ağzı ile ele alınan çalışma, Türk Dil Kurumu Belleten Dergisi'nde yayımlandıktan sonra ayrı bir kitap halinde de basılmıştır (Buluç 1975-1976).

Araştırmacı İbrahim Dakuki, hikâyenin Kerkük'e bağlı Dakuk nahiyesinde anlatılan bir başka varyantından da bahsetmiştir. Ancak bu varyantın zayıf olduğu söyleyerek onun üzerinde fazla durmamıştır (Dakuki 1976: 66). Cengiz Ketene ise Kerkük'e bağlı Dakuk nahiyesinin İmam Zeynelabidin köyünün sakinlerinden olan Semin Beyatlı'dan Arzı Qamber hikâyesinin bir varyantını derlemiştir (Ketene 1990: 2-15).

Hikayenin bir başka varyantı araştırmacı Abdülletif Benderoğlu tarafından 1950'li yıllarda Tuzhurmatı ilçesinde tespit edilmiştir (Benderoğlu; 1993:). Söz konusu metin Necdet Yaşar Bayatlı tarafından Latin harflerine aktarılmış ve Ata Terzibaşı tarafından tespit edilen metinle mukayesesi yapılmıştır (Bayatlı 2009:122-139).

Ata Terzibaşı'nın yayımladığı metin esas alınarak hikaye üzerinde Muhammet Merdan tarafından Arapça olarak "*Min el-Hikayat eş'şabiye el-Turkumaniye Hikayet Arzi ve Kamber Ma Dirasa fi Dav' el-Menhec el-morfoloji* (Merdan 2008) başlıklı bir kitap çalışması yayımlanmıştır. Çalışma, giriş ve dokuz başlık altında ele alınmış ve 114 sayfadan meydana gelmiştir.

Bu Çalışmada Ele Alınan Metin Hakkında Bilgi

Bağdat- Irak El Yazmaları Kütüphanesi'nde bulunan metin, araştırmacı Muhsin Hasan Ali tarafından tespit edilmiş ve Arap Alfabeti ile bir kitapçık şeklinde yayımlanmıştır (Ali 2015). Araştırmacının verdiği bilgiye göre, metnin yer aldığı çalışma bir kitapçık halinde olup, adı geçen kütüphane tarafından 1976 yılında satın alınmıştır.

Yirmi dokuz sayfadan oluşan ve 16.5 x 11 santimetrelik boyunda olan kitapçığın her sayfasında 11 satır metin yer almaktadır. Kitap, Türkmen şehri Tuzhurmatı şehrinden Mola Muhammed adlı

bir Türkmen tarafından yazıya geçirilmiştir. Yazar kitaba "Kıssat Arzı Kanber Koca Karı" adı verilmiştir (Ali 2015:10).

Orijinal nüshayı inceleme fırsat bulduğumuzda eserin tam olarak Osmanlı Türkçesi ile yazılmadığını gördük. Metin Irak Türkmen Türkçesi'nin Tuzhurmatı ağzı ile yazıldığı söylenebilir. Yazar, metni yazınca üslubunu yazı diline yaklaştırmaya çalışırken Ebvab, munafika, filhal, ulbe, istima, filhakika, laakil, farhan, kezalik, filhal, rucu, lakin, baid, müstecab, sual, münacat vb gibi konuşma dilinde kullanılmayan bazı Arapça kökenli kelimeler kullanmıştır.

Metnin başında "Bismillahirrahmanirrahim" ifadesinden önce kitabın başlığı altında Allah tarafından lanetlenmiş Koca Karı Arzı Kanber Hikayesi anlamına gelen " قصة ارزي قنبر قوجا قاري لعنة الله عليه " ifadesinin yer alması dikkat çekmektedir.

Metinde Kamber'in adı hep Kanber / Qanber şeklinde geçmektedir. Irak Türkmenleri arasında tespit edilen diğer iki varyantta bakıldığında hikaye kahramanının adı Kamber/Qamber şeklinde yazıldığı görülmektedir. Bu durum da yeni tespit edilen metne bir farklılık kazandırmaktadır.

Yazar, hikayenin metni kimden derlediğine ilişkin herhangi bir bilgiye yer vermemiştir.

Hikayenin Epizot Sırası

Hikaye varyantında epizot sırası genel olarak şöyledir:

1. Çocuğu olmayan ve maddî durumu iyi olan bir tüccar adamın Kâbe'den dönerken gece yolda kendisine bir çocuk vermesi için Cenab-ı Allah'a dua eder.
2. Dua ederken dışarıdan kulağına bir çocuk sesi gelir, dışarı çıktığında kundak içinde bırakılmış bir erkek çocuk bulur ve onu hemen kucağına alır.
3. Çocuğu kucağına alır almaz, adını Kanber/Qanber koyar ve yanında çalışan adamı aracılığıyla eşine müjdeli haberi yollar.
4. Müjdeli haberi götüren adam, tüccara geri dönünce, eşinin (Tüccarın eşi) de güzel bir kız çocuğu dünyaya getirdiği ve adını Arzı koyduğu haberini getirir.
5. Qanber ve Arzı'nın süt emzirmesi için bir kadına verilir. Altı yaşlarına gelince kendileri kardeş bilen Arzı ve Kanber eğitim görmek için molaya götürülür.
6. Bu sırada ilçeye bir cadı karısı (Qoca Qarı) gelir ve Kanber ile Arzı'nın beraber oynadıklarını görünce Arzı'ya " Ne utanmaz

- bir kızsın, Kanber senin kardeşin değil, onunla nasıl oynuyorsun?" der.
7. Bu konu üzerine Kanber ve Arzı arasında dörtlükler söylenir. Daha sonra gerçeği öğrenmek için Kanber ve Arzı hocaya gidip ona sorarlar. Hoca kardeş olmadıklarını bir dörtlükle onlara anlatır.
 8. Kanber ve Arzı, kardeş olmadıklarını öğrenince eğitim görmekte hevesleri kalmaz. Hocanın tavsiyesi üzerine tüccar adam Kanber'i oradan alır ve onu bahçıvan yapar.
 9. Arzı her gün hocaya giderken Kanber'in bahçıvanlık yaptığı yere uğrar ve onunla oynar.
 10. Her gün yaptığı gibi bir gün Arzı hocaya gitmeden önce bahçeye gider ve Kanber'i bulmaz; bileziğini elinden çıkarır, el ayaklarını yıkar ve havuzun başında bir süre oturduktan sonra bileziğini tekrar eline takmayı unutarak hocaya gider.
 11. Arzı oradan ayrıldıktan sonra Kanber gelir, Arzı'nın buraya geldiğini ve orada unuttuğu bilezikten anlar ve bileziği hemen alıp yanında saklar. Bir süre sonra bileziğini almaya gelen Arzı, Kanber ile karşılıklı dörtlükler söylerler.
 12. Cadı karısı, Arzı ile Kanber arasında yaşananları Arzı'nın annesine söyler. Arzı'nın annesi cadı karısından Kanber'i bırakması için Arzı'ya öğüt vermesini ister.
 13. Kanber'i bırakması konusunda Arzı'yı ikna etmekte başarısız kalan anne, durumu babasına bildirir ve babası da ertesi gün Kanber'den koyunlara çobanlık yapmasını ister. Çobanlık yapan Kanber, Arzı'yı görmek bahanesiyle her gün evlerine bir kutu süt getirir.
 14. Arzı'nın annesi bu durumu kocasına aktarır ve bunun üzerine kocası ona yarın Kanber'in getireceği süte kendi sütünü karıştırıp Kanber'e içerdikten sonra kendisine artık Arzı ile süt kardeş olduklarını söylemesini ister.
 15. Ertesi gün kocasının dediğini yapmak isteyen Arzı'nın annesi Kanber'e süt içirmeye çalışırken Arzı Kanber'e bir dörtlük söyleyerek onu uyarır. Bunun üzerine Kanber bir şey tatmadan oradan ayrılır
 16. Bir gün Kanber, Arzı'nın evinin yanında bir kalabalık görür ve Arzı'nın Şah Levend'in oğlu ile evlendirileceğini öğrenir.
 17. Bu sırada Arzı'nın annesi Kanber'i öldürmek için kestirdiği koyunun etine zehir katar ve ona yedirmek ister. Yine Arzı'nın uyarması üzerine Kanber eti yemez.
 18. Arzı'yı babasından istemek için Kanber de yardım almak üzere Şah'a gider; önce şahın kızı ile görüşür ve onun

sınavından geçtikten sonra durumunu anlatır. Bunun üzerine Şahın kızı, Arzı'yı Kanber'e almak için babasından yardım ister, babası da kızını kırmayıp Kanber ile birlikte iki bin atlı asker gönderir.

19. Bu sırada Arzı'nın annesi Kanber ile birlikte gelen atlı askerleri geri çevirmek için cadı karısıyla anlaşır. Kanber atlı askerlerle birlikte Arzı'nın evleri yakınına geldiğinde aralarında cadı karısının da bulunduğu bir grup yaşlı kadının feryat ettiğini, saçlarını yolduğunu ve helva dağıttığını görür. Onlardan ağlamalarının sebebini sorulunca, Arzı'nın öldüğünü söylerler. Kanber perişan olur ve bunun üzerine atlı askerler geri dönmeye karar verirler.
20. Bu sırada Arzı, ölmediğini Kanber'e bildirmek için bir adam tutar. Adam da Kanber'i bulup Arzı'nın ölmediğini bildirir.
21. Kanber'in bedduası üzerine Arzı'nın düğün gününde onu süslemek isteyen kadınların ya parmakları dökülür ya da ailelerinin başına bir felaket gelir. Kadınlar artık gelinin süslemesinden çekilir ve Kanber, Arzı'yı süslemek istediğini söyler ve onu süslemeye başlar.
22. Gelini almaya getirilen atlar, Kanber'in bedduası üzerine sırtları kırılır ve bunun üzerine Kanber, Arzı'yı kendi atına bindirip ve onu çekmeye başlar.
23. Gece gerdeğe giren damat Kanber'in bedduası üzerine hemen ölür, Şah Levend bu sefer Arzı'nın nikâhını diğer oğluna kıydırmak ister. Ancak Arzı'nın isteği üzere vefat eden damat oğlunun kırkı çıkıncaya kadar yeni kıydırmak istediğini nikahı erteler.
24. Bu sırada Arzı, kızlarla denize bakan bir bağa/bahçeye gidip orada Kanber ile karşılaşır ve aralarında karşılıklı mani söylerler.
25. Bunun üzerine Kanber kendisini deniz suyuna atar, boğulmak üzereyken Arzı onu tanır ve denize atlar. Kanber Arzı'nın denize düştüğünü görünce onun kurtulması için bir mani ile Hızır'dan medet dileyerek dua eder ve Hızır Arzı'yı boğulmaktan kurtarır.
26. Boğulmaktan kurtulan Arzı, Kanber ile kucaklaşır ve hasret giderir. Kanber, Arzı'dan arkasından namaz kılıp dua ettiğinde Amin söylemesini ister. Kanber namazdan sonra Allah'tan canlarını almasını diler ve Arzı duanın içeriği iyi işitmeden amin deyince ikisi de hemen ölür.

27. Olup bitenlerden haberi olan Arzı'nın babası Arzı ve Kanber'in cesetlerini defnetmek üzere almaya gidince cadı karısı da ona eşlik eder.
28. Defin sırasında cadı karısı parmağını yaralayıp damlayan kanından bir damla Arzı ile Kanber'in mezarları arasına damlatır ve aralarında bir kara diken çıkar. Bu kara diken kıyamet gününde de kavuşmalarına engel olur.

Hikayede Tespit Edilen Motifler

Üzerinde durulan hikaye varyantında tespit edilen motiflere geçmeden önce Motifin ne anlama geldiğini açıklamakta fayda vardır. Stith Thompson **motifi** şöyle tanımlamıştır: *“Motif bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir var oluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır. Thompson motifleri şu üç gruptan birinde yer aldıklarını söyler: Tanrılar, olağanüstü hayvanlar, cadılar, devler ve periler gibi şahane yaratıklar ve hatta gözde olan en küçük çocuk veya hain üvey anneler gibi gelenek tarafından bilinen insan karakteri de içine alan masalların aktörleri. İkinci grupta ise bir hareketlerin arasındaki büyümlü objeler, olağanüstü, görenekler, acayip inanmalar ve benzeri gibi unsurlar. Üçüncü grupta ise; tek tek olaylar yer alır (Oğuz vd. 2010: 71).*

Hikaye varyantında tespit edilen motifleri motif kataloguna göre aşağıdaki şekilde verilecektir.

- A. Mitolojik Motifler
- B. Hayvanlar
- C. Yasak
- D. Sihir
- E. Ölüm
- F. Tabiatüstülükler
- G. Devler
- H. İmtihanlar
- J. Akıllılar ve Aptallar
- K. Aldatmalar
- L. Kaderin Ters Dönmesi
- M. Geleceğin Tayini
- N. Şans ve Talih
- P. Cemiyet
- O. Mükâfatlar ve Cezalar
- R. Esirler ve Kaçaklar
- S. Anormal Zulümler

- T. Cinsiyet
- U. Hayatın Tabiatı
- V. Din
- W. Karakter Özellikleri
- X. Mizah
- Z. Çeşitli Motif Grupları

A. Mitolojik motifler

Hikâyede örneğine hiç rastlanmamıştır.

B.Hayvanlar

B401. Yardımcı At

Düğünde Kanber kendi atıyla Arzı'yı damat evine götürür.

C. Yasak

C700.Çeşitli yasaklar

Arzı'nın annesi Arzı ile Kanber'in görüşmelerini yasaklar.

D.Sihir

D950. Sihirli Ağaç

Cadı karısı bir damla kanından Arzı ile Kanber'in mezarları arasına damlatır ve o damla kan bir dikene dönüşür.

D 1003. Sihirli Kan

Cadı karsının damlattığı kan Arız ile Kanber'in mezarları üzerine yeşeren güllerin arasında bir dikene dönüşür ve kıyamette bile kavuşmalarına engel olur.

D1242.1 Sihirli şiir

Arzı'nın annesi, kocasının söylediği üzerine Arzı ile Kanber'i sütkardeşi yapmak için memesinin sütü ile Kanber'e yedirmek istediği yoğurta koyar, ancak Arzı'nın söylediği mani üzere Kanber yemez.

Arzı'nın annesi cadı karısı ile anlaşarak Kanber'i öldürmek için ete zehir katar, ancak Arzı'nın söylediği mani sayesinde Kanber eti yemez ve ölümden kurtulur.

E.ÖLÜM

E.419. 6. Aynı bölgede ölen sevgililer aynı mezara konurlar

Arzı'nın babası, vefat eden Arzı ile Qanber'i yan yana defneder..

F. TABİATÜSTÜLÜKLER

F771.1.Tabiatüstü Yapı

Arzı ile Qanber'in mezarları arasında cadı karısının damlattığı kandan ötürü bir diken çıkar ve iki sevgilinin kıyamette bile kavuşmasını engeller.

F811. Tabiatüstü Ağaç

Arzı ile Qanber'in mezarları arasında çıkan diken kavuşmalarını engeller.

G.DEVLER

G.210.0. 1 Cadı karısının görünüşü

Cadı karısı, Qanber ile beraber gelen şahın askerlerini geri çevirmek için yanına bir grup kadın alarak karşılmasına çıkıp Arzı'nın öldüğünü onlara söyler.

H.İMTİHANLAR

H.111. Baştan Geçeni hikâye etmek

Şahtan yardım almak için Qanber, önce şah sarayındaki kapıcıya, daha sonra şahın kızına yaşadıklarını anlatır.

(T) **H.148.** İsteğin Şiirle Dile Getirmesi

Qanber, önce şahın sarayındaki kapıcıya, daha sonra şahın kızına ne istediğini ve niçin geldiğini mani söyleyerek anlatır.

H.Âşık İmtihanı (Yetenek)

Şahın kızı Qanber'in gerçek aşığı olup olmadığından emin olmak için onu sınar.

H1233.3.2. Derviş yardım eder

Arzı suda boğulmak üzereyken Qanber'in duası neticesinde Hıdırellez onu kurtarır

(T)12. 3. Şiirle Tanıtma

Qanber başından geçenleri önce şahın sayarındaki kapıcıya sonra şahın kızına mani söyleyerek tanıtır.

J.AKILLILAR VE APTALLAR**J.34. 3. Gurbete çıkma**

Qanber şahtan yardım almak için yola çıkar.

J.155. 4. Kadının Nasihati

Arzı'nın mani ile yaptığı uyarıdan sonra Qanber, Arzı'nın annesi tarafından pişirilen sütü içmez.

Arzı'nın uyarısı üzere Qanber, Arzı'nın annesi ve cadı karısı tarafından hazırlanan zehirli eti yemez

K.ALDATMALAR**K.850.Hileli Oyunlar**

Arzı'nın annesi hazırladığı süt ve etli yemekle Qanber'i öldürmek ister

K.1810. Hile ile kıyafet Değiştirme

Qanber ile birlikte gelen Şah'ın askerlerini geri çevirmek ve Qanber'i aldatmak amacıyla cadı karısı ve beraberinde olan kadın grubu acılı bir halde olduklarını göstermek için yolda dövünerek saçlarını yollar.

K.2015 Çocuk Sahibi olma

Tüccar adam çocuk sahibi olmak için Kâbe yolundan dönünce Allah'a dua eder.

K. 2246. Hain Akrabalar

Qanber, kendi annesi gibi gördüğü Arzı'nın annesi tarafından öldürülecekti.

K2293. Hain Yaşlı Karı

Cadı karısı ve beraberindeki kadın grubu, şahın askerleriyle birlikte gelen Qanber'in önüne çıkar ve Arzı'nın öldüğünü söyler.

L.KADERİN TERS DÖNMESİ**L.111.1 Gurbete Gidiş ve Dönüş**

Qanber, Arzı'yı babasından istemek üzere şah tarafından kendisi ile birlikte gönderilen askerlerle birlikte memlekete geri döner.

M.GELECEĞİN TAYİNİ**M400. Beddualar**

Qanber, Arzı'yı süslemek isteyen kadınlara beddua eder.

Qanber, gelini almaya gelen atlara beddua eder.

Qanber, damat olan Şah Levend'in oğluna beddua eder

Qanber Arzı ile birlikte namaz kıldıktan sonra Allah'tan canlarını alması için dua eder.

M.411. Bedduanın Yerine Getirilmesi

Qanber, Arzı'yı süslemek isteyen kadınlara beddua ettiğinde bedduası hemen gerçekleşir.

Qanber, Arzı'yı almaya gelen bütün atlara beddua ettiği için atların sırtı kırılır.

Qanber, Şah Levend'in damat olan oğluna beddua ettiği için, damat ölür.

Qanber, kendisine ve Arzı'ya beddua eder ve ikisi de ölür.

N. ŞANS VE TALİH**(T)N.844.4 Yardımcı Hızır**

Arzı suda boğulmak üzereyken Qanber'in duası neticesinde Hıdırelez gelir ve onu kurtarır.

P. CEMİYET**P10. Padişahlar**

Qanber yardım istemek için önce şahın kızına daha sonra da şaha gider.

P223. Baba ve Oğul

Şah Levend'in oğlu Arzı ile evlenir.

P234. Baba ve Kız

Arzı'nın babası Arzı'yı Şah Levend'in oğlu ile evlendirir.

Qanber'e yardım etmesi için şahın kızı şah olan babasına durumu anlatır.

P251. Çeşitli Erkek Kardeşler

Şah Levend'in birkaç oğlu var.

P412. Çobanlık

Arzı'nın babası, Qanber'i molladan alır ve önce bahçivanlık daha sonra çobanlık yapmasını ister.

P461. Asker

Arzı'yı Qanber'e aldirmek için Şah, Qanberle beraber 2000 atlı asker gönderir.

P681. Yas ile İlgili Adetler

Qanber, Arzı'nın ölüm haberini alınca perişan olur.

Q MÜKÂFATLAR VE CEZALAR

R. ESİRLER VE KAÇAKLAR

(T)R49. Evde Hapsetme

Damat olan Arzı'nın kocası gerdek gecesinde ölünce, Arzı bir süre hapis edilmiş gibi evde kalır.

S. TABİATÜSTÜ ZULÜMLER

S.11. Zalim Baba

Arzı ile Qanber'in birbirlerine âşık olduklarını öğrenince Arzı'nın babası, Qanber'i hocadan alır, Qanber'i önce bahçıvan daha sonra da çoban yapar.

Arzı'nın annesi, kızını Qanber'den uzak tutmak için her türlü yola başvurur.

T. EVLİLİK

T10. Âşık Olma

Arzı ve Qanber birbirlerine âşık olurlar

T 130.Evlenme Adetleri

Şah Levend, Arzı'yı oğluna almak için dünür olur.

Arzı'yı Qanber'e istemek için şah 2000 atlı asker gönderir.

T135. Düğün Merasimleri

Qanber, Arzı'nın düğünün hazırlıklarını yapıldığını görür.

T145. Çok Eşle Evlenme

Şah Levend, Arzı'nın nikâhı diğer oğluna kıymak ister.

T.376. Dünür olma

Şah Levend, Arzı'yı oğluna almak için dünür olur.

Arzı'yı Qanber'e istemek için şah dünürcü olarak 2000 atlı asker gönderir.

T.569. Çocuklara Ad Koyma

Tüccar adam bulduğu erkek çocuğa Qanber, karısı da dünyaya getirdiği kız çocuğa Arzı adı koyarlar.

U. HAYATIN TABİATI

Şah Levend'in memleketinde denize bakan güzel bir bağ/bahçe var.

V.DİN

V.50. Dua

Qanber'in duası ile Hıdıellez Arzı'yı deniz suyundan kurtarır

(T)V56.Namaz

Qanber, abdest alıp iki rekat namaz kıldıktan sonra Şah Levend'in damat olan oğluna beddua eder.

Qanber, Arzı ile beraber abdest alıp namaz kılarlar.

(T)V.58. 6. Abdest Alma

Qanber, abdest alıp iki rekat namaz kılar.

Qanber, Arzı ile berber abdest alıp namaz kılarlar.

V60. Cenaze Merasimi

Arzı ve Qanber ölünce Arzı'nın babası onları yan yana defnedirler.

V.113. Türbeler

Arzı ve Qanber'in mezarları yan yanadır.

(T).206. Hazreti Hızır

Qanber'in dua etmesi sonucunda Hızır Arzı'yı deniz suyundan kurtarır.

(T) V. 207. İmam

Arzı'nın babası okuma yazmayı öğrenmeleri için Arzı ve Qanber'i hocaya götürür.

W.KARAKTER ÖZELLİKLERİ

Birçoğu diğer motiflerin içerisinde ele aldığımız için burada almayı gerek duymadık.

X. MİZAH

Hikâyede mizahi motifler bulunmamaktadır.

Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI**Z.71. Formelistik Sayılar**

Şah, Qanber ile birlikte 2000 atlı asker gönderir.

Qanber, abdest alıp iki rekat namaz kıldıktan sonra Şah Levend'in damat olan oğluna beddua eder.

Z.71.12. Formelistik Sayı 40

Arzı ölen kocasının kırkını bekler.

Z.80. Formelisirk Şiirler

hikâyede 57 dörtlük bulunmaktadır.

Ele Alınan Hikaye Varyantının Irak Türkmenleri Arasında Daha Önce Tespit Edilen İki Varyantla Mukayesesi

Üzerinde durulan hikaye varyantının, Ata Terzibaşı ve Abdüllatif Benderoğlu tarafından tespit edilen varyantlarla mukayesesi yapılırken Metin Arıkan ve Tuğba Bayrakdarlar'ın (Arıkan-Bayrakdarlar 2012:181) izlediği yöntemle göre aşağıdaki şekilde temel epizot sırası takip edilecektir:

1. Kahramanların ailesi

Bu çalışmada üzerinde durulan varyantta Kanber'in gerçek ailesi, babası ve annesine ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Onun ortaya çıkışı, çocuğu olmayan bir tüccar adamın gece saatinde Allah'a dua ederken dışarıda kundaklanmış bir çocuğu bulup kucağına alması ve adını Kanber/Qanber koyması ile başlar. Diğer taraftan Arzı'nın tüccar adamın kızı olduğunu hikayenin girişinde verilen bilgilerden anlaşılmaktadır.

Terzibaşı ve Benderoğlu tarafından tespit edilen varyantlarda ise Arzı ve Kanber'in babaları kardeş olup, dolayısıyla amcazade/kuzen olduklarına işaret edilmiştir. Bununla birlikte bir zaman sonra Kanber'in hem babası hem annesi vefat edince, amcası olan Arzı'nın babası onu evine alır. (Terzibaşı 1971:19, Benderoğlu 1993:168-169).

2. Kahramanların doğumu

Bu çalışmada ele alınan varyantta yukarıda da belirtildiği üzere Kanber'in ailesi hakkında bilgi verilmediği gibi nasıl ve nerede doğduğuna ilişkin hiç bilgi verilmemiştir. Varyantta onun kundak içinde dışarıda bırakılmış, tüccar adam tarafından kucağa alınmış ve onun tarafından kendisine Kanber adı verildiği şeklinde anlatılmıştır.

Terzibaşı tarafından tespit edilen varyantta Arzı ile Kanber'in doğumu eşleri hamile olan iki kardeşin doğacak çocuklarının beşik kertmesini yaptıktan sonra, dokuz ay, dokuz günden sonra doğdukları anlatılmaktadır (Terzibaşı 1971:19).

Benderoğlu tarafından tespit edilen varyantta ise Arzı ile Kanber'in doğumu Terzibaşı'nın varyantına benzer bir şekilde anlatılmış olmakla "Dokuz ay ve dokuz gün" ifadesinin yerinde "Gün günden ay aydan sonra" ifadesi kullanılmıştır (Benderoğlu 1993:168).

3. Kahramanların eğitimi

Burada ele alınan varyantta Arzı ve Kanber'in altı yaşlarına girince eğitim görmek için babaları tarafından hocaya götürüldükleri anlatılmaktadır.

Terzibaşı tarafından tespit edilen varyantta Arzı ile Kanber dokuz yaşlarına girince eğitim görmek üzere babaları tarafından hocaya götürülür.

Benderoğlu tarafından tespit edilen varyantta ise Arzı ve Kanber büyüyünce Arzı'nın babası tarafından hocaya götürülür şeklinde geçmektedir.

4. Kahramanların âşık olmaları

Burada ele alınan varyantta Arzı ile Kanber hocanın yanında eğitim görürken kardeş olmadıklarını cadı karısından öğrenir. Cadı karısının söylediklerinden sonra Arzı ve Kanber tarafından maniler (1,2,3, numaralı) söylenir ve daha sonra cadı karısının söylediğinden emin olmak için ikisi de hocaya gider. Kanber bir mani ile hocaya sorar, hoca da onlara kardeş olmadıklarını bir mani ile (4 numaralı) söyler.

Terzibaşı ve Benderoğlu'nun varyantlarında ise Arzı ve Kanber hocanın yanında eğitim görürken birbirlerine âşık olur ve âşık olduklarını hoca tarafından Arzı'nın babasına bildirilir.

Bu yüzden burada üzerinde durulan varyantta geçen ilk beş dörtlük diğer iki varyantta bulunmamaktadır.

5. Sevgiliyi isteme ve engeller

Burada üzerinde durulan varyantta Kanber'in Arzı'ya kavuşmak yolunda karşılaştığı zorlukları, cadı karısının ortaya çıkması ile başlar, Cadı Karısı, Arzı'nın annesi ile birlikte iki defa Kanber'i zehirlemek istese de Arzı'nın uyarması ile Kanber kurtulur.

Daha sonra Arzı'nın Şah Levend'in oğlu ile evlendirileceğini duyan Kanber, Şahtan yardım istemek için yola çıkar. Önce Şah'ın kızı ile konuşur, ne istediğini anlatır ve ona gerçek aşık olduğunu ispatlar. Bunun üzerine Şah, Arzı'yı Kanber'e istemek üzere onunla 2000 atlı asker gönderir.

Kanber ile birlikte gelen şahın askerlerini geri göndermek amacıyla cadı karısı yanına bir grup kadın alarak, onların karşısına çıkıp Arzı'nın öldüğünü söyler. Bu haberi duyan Kanber perişan olur ve yanındaki askerler de geri döner. Daha sonra Arzı'nın ölmediğini öğrenen Kanber, Şah Levend'in oğlu ile evlendirilen Arzı'nın düğününde gelini süslemek isteyen kadınlara, gelini götürmek isteyen at ve damada beddua eder. Bunun neticesinde gelini süsleyen kadınların başına kötü işler gelir, atların sırtı kırılır ve damat da gerdek gecesinde ölür.

Terzibaşı ve Benderoğlu tarafından tespit edilen varyantlarda Kanber'in Arzı'ya kavuşmak yolunda karşılaştığı engel ve zorluklar benzer şekilde şöyle anlatılmaktadır: Kırk erkek çocuğu olan Tat'ın Arzı'yı oğluna istemekle Kanber'in Arzı'yı isteme macerası başlar ve bunun üzerine Kanber yardım istemek üzere şaha gider. Şah, Kanber'in gerçek aşık olup olmadığından emin olmak için onu sınar. Şah, Kanber'den yedi yemişin birlikte yer aldığı bir mani söylemesini ister. Kanber de şahın istediği maniyi söyleyince, şaha gerçek aşık olduğunu inandırır. Bunun üzerine Arzı'yı istemek için şah Kanber ile birlikte bir grup asker gönderir. Kanber ile birlikte gelen askerleri geri göndermek amacıyla cadı karısı, onların karşısına çıkıp Arzı'nın öldüğünü söyler. Bu haberi duyan Kanber perişan olur ve yanındaki askerler de geri döner. Daha sonra Arzı'nın ölmediğini öğrenen Kanber, Tat oğlu ile evlendirilen Arzı'nın düğününde gelini süslemek isteyen kadınlara, gelini götüren at ve damada beddua eder. Bunun neticesinde gelini süsleyen kadınların başına kötü işler gelir, atların sırtı kırılır ve damat da gerdek gecesinde ölür.

6. Sevgililerin kavuşmak için çabalamaları

Her üç varyantta sevgililerin birbirlerine kavuşmak için sarf ettikleri çabalar benzer şekilde anlatılmıştır.

Arzı, annesi ve cadı karısı tarafından iki defa zehirlenmek istenen Kanber'i yaptığı uyarılarla kurtarır.

Arzı'yı almak için Kanber yolculuğa çıkar ve şahtan yardım ister.

Şah'ın (Burada ele alınan varyantta Şah'ın kızı) yaptığı sınavdan geçer ve gerçek aşık olduğunu ispat eder.

Şah'ın gönderdiği askerler geri dönünce bu sefer Kanber tek başına mücadele etmek zorunda kalır. Kanber, Allah'a belini bağlayarak yaptığı bütün beddualar gerçekleşir.

Terzibaşı ve Bnderoğlu'nun varyantlarında suya düşen Kanber'in kurtulması için Arzı Hızır'dan imdat isterken burada ele alınan varyantta Arzı'yı sudan kurtarmak için Kanber'in Hızır'dan medet istediği görülmektedir.

7. Olayların akıbeti.

Her üç varyantta acılı bir sonla biten olayın akıbeti aynı şekilde anlatılmakla birlikte burada ele alınan varyantta cadı karısı, Arzı ve Kanber'i gömmeye giden Arzı'nın babasına eşlik ettiği hususu Terzibaşı ve Bnderoğlu'nun varyantlarında bulunmadığı için bir farklılık gösterir. Her üç varyantta sevgililer birbirlerine kavuşmadıkları gibi, defnedildikleri mezarları arasında cadı karısının damlattığı kanın bir kara dikene dönüştüğü ve kıyamet gününde bile kavuşmalarına engel olacağı şeklinde anlatılmaktadır.

METİN

Arzı Qanber Kissasi Lanetullah Qoca Qarıya

Zaman evailde (evvel) bir munim (varlı) bazirgan var idi. Ol bazirganın evladı yoxuydu. Günlerde bir gün Kaba'ya Beytullah'a gidüp dönerken bir yerde nüzul edüp gece hengamında xundamanda taşraya giderken bir uşaq sadası samına ayurup buna hayran qaldı. Axırcistu (sonunda) edüp baxup bir uşaq qundaq içere yaturüp hemen ol uşaqı alup çadırına götürdü ve saatince bir adamı evine müjdeye gönderup hak Teala hazretleri kendi xazain şamilisinden bana bir evlat verdi, ismini daxi Qanber qoyduq. Ol adam bu müjdeye xanesine aparup dönüp xanesinden ol bazigana daxi bir müjde ki Haq Teala hazretleri sana bir qız bağışaladı ve ismini Arzı qomuşlar. Bazirgan çün olur xanasına ayruştuğu (ulaştığı) gibi Qanber ve Arzı altı yaşa qadem nihad oldular ve kendilerini xocaya qoyup taalum ederlerdi. İkişi daxi kendülerini bacı qardaş bilürlerdi. Birgün xocadan gelüp birbirleriyle oynarken qazaya bir qoca qarı gelüp Arzı'ya diyer ki "Sen ne utanup haya etmezsin, bu senin qardaşın degil, niçün ki oyanarsın?". Arzı dönüp koca qarıya cevap eder "Niçün Qanber'e nelemdir, qardaşımdır", qoca qarı dönüp Qanber'e söyledi:

Soğul (Soğuk olur) çaylarım soğul boğul	Ğıyretsiz	Qanber'im
Nice ki anadan doğan	Kimseye olmaz oğul (1)	

döner Qanber Arzı'ya diyer ki "bu qoca qarı ne söyler?" Arzı dönüp Qanber'e beyt söyledi:

Benim sen bir daşımsan	Gözüm üzere qaşımsan
Söyleyen qoy söyleyin	Sen benim qardaşımsan (2)

Beyt Qanber

Ay doğumuş ucadan
Arzı inanmam seni

Şevqi vermiş bacadan
Gedüp sorum xocadan (3)

İkisi dönüp xoca yanına gettiler. Arzı xocadan sual eyledi, xoca Arzı'ya söyledi:

Xoca sırdaşın degil
Arzı eqlin cemeyle

Göz üzere qaşın dedil
Qanber qardaşın degil (4)

Ol vaqıt ikisi daxil xocanın cevabını eşidince oqumaqda hevesleri qalmadı. Bunları birbirinden iraq babası xocanın sözünü maqul görüp, buyurup Qanber'i baxçasında bağbançı edüp ve Arzı xocasına qoydular. Ama Arzı her gün xocaya gider iken yolu baxçaya uğrardı. Qanber ile oynayup zevq ve sefa ederdi. Andan xocasına gider idi. Dönmedey (dönünce) daxi kezalik baxçaya gider iken Qanber'i anda bulmazdı. Havuz yanına gidüp bilezigini elinden çıxarup bir taşın üzerinde qoyup oturur. El ayağı yaqıyup çıqup mktebe getti. Oturup oturmaz bilezigin xatırına gelür. Filhal baxçaya rücu eder (döner). Ama kendi baxçaya gelmezden evvel Qanber gelüp havuz başında bilezigi görüp qoynuna qoyup Arzı gelüp bilezigi görmez Qanber'den bu beyt ile sual eyledi:

Sen baxçaya girdin mi
Qanber senden soruram
Beyt Qanber

Qonca gülü derdin mi
Bilezigim gördün mü (5)

Ben baxçaya girmedim
Getür mushaf and içüm
Beyt Arzı

Qonca gülü dermedim
Arzı bilezigin görmedüm (6)

Hender hender
And içme öksüz Qanber

Hender degil mender
Bilezigim sendedir (7)

Ahında olsun qoy olsun
Canım cananım Qanber

Mühibbet canda olsun
Bilezig senin olsun (8)

Beyt Qanber
Su gelür uluğ uluğ
Bilezigin görene Arzı

Qızlar tuttular tuluğ tuluğ
Ne verirsen müjdeliğ (9)

Beyt Arzı
Su gelür uluğ uluğ
Bilezigim görene Qanber'im

Qızlar tuttular tuluğ tuluğ
Şirin canım müjdeliğ (10)

Qanber
Arzı sen çoq ayyarsan

Şerin xalqa satarsan

Bilezicine qıymedin Şirin cana qıyarsan (11)

Beyt Arzı
Sensen gönüller xası Qaldur gönlünden pası
Bilezig senin olsun Hem bilezig ayası (12)

Beyt Qanber
Ay doğar el nişanıdır Gün doğar zir nişanıdır
Arzı senden soruram Bilezigin ne nişanıdır (13)

Beyt Arzı
Kahylan tazıudur Qoyunlar quzuludur
Bilezigin üstünde Arzı Xan yazılıdur (14)

kazaya bunlar bu haldeyken ol melun qoca qarı gidip Arzı'nın validesine cümle ahvali beyan edüp ve qızın validesi ol melun qoca qarıya dediği "Sen bunda kal yollyup Arzı'nı götürelim sen kendine ögüt ver şayet senin nasihatın tutar." Filhal qızı çağırıp qoca qarı kendisine bu beyti söyledi:

Qanber bir qara quldur Arqasındaki çuldur
Sen Qanber'i neylersin Senin aslın güzeldir (15)

Beyt Arzı
Şeftalı ağaçları Türlü çiçek başları
Ben Qanber'e xalayıq Qara çekmiş qaşları (16)

Qızın validesi
Gel qızım yüzün qara Bulmam derde çara
Eger duysa beg baban Seni eder pare pare (17)

Arzı
Delli divana ana Qul oldum bir cuvana
Ben Qanber'den vazgelmem Beni bulaştır qana (18)

Su aqar qara daştan Pırvam yoqtur qardaştan
Nice kim Qanber sağdır Geçmişem can baştan (19)

Arzı'nın validesi gördü ki bu hal olmaz, axşam oldu cümle ahvali babasına naql eyledi, babası daxi dedi "Yarın Qanber'i çoban edüp yaylatsun". Sabah olup Qanber'i çağırıp qoyuna çoban eyledi, Qanber daxi başladı ger gün bir ulbe (kutu) süt götürür Arzı'nın

bahanesiyle muradı hemen Arzı'yı görmektir. Bir iki mah (ay) kadar bu hal üzere kaldılar. Ana baqtı bunların ahvalı ğer türlüdür. Axşam olup babasına dedi ki "Canım ben bunlarda bekençi (bekçi) olacak halim yoqtur. Belki bir gün evde bulunum Qanber her gün süt getirüp gelir." Qızın babası söyledi "Yarın Qanber süt görtüdüğü gibi söyle Qanber anlat. Sana süt pişirrem yeyip get. Hemen ol vaqıt kendi sütünden qızına qarıştır ve kendüsüne yedirdikten sonra söyle bu sütün içine benim sütümden qarıştırdım. Eger bildiğim Qanber ise daxi bir xıyaneti zuhur etmez." Günlerde bir gün Qanber süt götürdü ki bizle anlat sana süt pişüreyim Qanber anladı Arzı'nın validesi kendi süstünden qazana qarıştırıp Qanber'in öğüne qodu. Meger Arzı bunlardan xaberdar etmiş Qanber'e bu beyt ile tarif eyledi:

Hey nedirler nedirler

Gör ki bize ne ederler

Ana sütünü qatmış

Sütle qardaş ederler (20)

Beyt

Hey nedir olandır olur

Ay doğanda bedir olur

Bunu yemezim (yemem) Arzı

Tuz etme ki özür olur (21)

Qanber bu cevabı istima edince etmek (ekmek) üstünden qalqup bir şey yemedi, ağacı alup qoyununa getti. Günlerde bir gün Arzı'nın xanesinde bir qalbaluğ gördü, sual edüp bunca alem bir qonağda yığılmış ne davadır. Qanber'e cevap verdiler ki "Şah Levend" yollamış, Arzı'yı babasından oğluna alınıyo (almaya). Qanber bunu eşidince la aqıl olup lakin Arzı'nın validesi ile qoca qarı tedbir edüp bir quzuyu alalum biraz ağu qatup Qanber'in öğüne götürelim yoqsa bu bize bir iş eder. Götürüp bir quzuyu doldurup ve içine ağu qatup Qanber'in öğüne qoydular. Meger Arzı bunların işlerinden xaberdar idi. Bu beyt ile tarif eyledi:

Qanber'im anma anma (hatırla)

Ana men aqlı keme

Ögünde quzu eti

Quzu qoysalar yeme

(22)

Qaşın gözün çatmışlar
yatmışlar

Ki Ğoğaya (kavgaya)

Ögünde quzu biryan (yemek)

Yeme ağu qatmışlar (23)

Qanber bu cevabı istima edince kendinin bir köpegi vardılar, quzudan bir loqma alup küpegin öğüne qoyup yedüğü birli kemükünden (kemiğinden) ayrıldı. Ol vaqıt Qanber yemeyüp qalqup getti. Gelelüm Arzı'nın babasına. Qızı talebe gelenlere cevap eyledi "Varın tedarikinizi görüp gelinlerini götürün." Ondan sonra Arzı Qanber'e söyledi gene aqıldasan iş işten geçti. Bizim derdimize bir derman

Qanber daxi tedarik edüp azim şah eydüp ta kim saray qapusuna getti. Qapucu kendini içerü qoymayup Qanber dönüp qapucuya bu beyti söyledi:

Qapucu dexilem sana
Ahdim olsun beş vaqit
Qapucu
Senin aslın nereli
İçerüye qoymanam

Yazuğtur qıyma bana
Dua edeyim sana (24)

Cigerin de yaralı
Demeyince ahvalı (25)

Ol zaman Qanber macerayı evvelinden axıra gibi qapucuya naql eyledi. Qapucu daxi Qanber'e "Sen bunda qal, ben gidip şahın qızından destur alayım" dedi. Qapucu şah qızı yanına gedüp Qanber'in macerasını kendine naql eyledi. Şah qızı cevap edup "Var bu adamı bana getir" dedi. Qapucu gedüp Qanber'i getürdü. Qanber daxi qızın eline bu beyti söyledi:

Qaşın gözün qaradır
Xan Arzı'nın derdinden

Mevlam neler yaratur
Cigerim hep yaradır (26)

Babavın ocağına
Derdime derman eden

Rahmet sinem dağına
Gider cennet bağına (27)

Ol vaqit şah qızı, cümle görücüleri libas faxır ile müzeyyen edüp, Qanber'in ögüne çıkar tecrübe için, baqsun muhibbeti Arzı ile zahirdir veya batindir. Şah qızı bu beyti söyledi:

Gelin qızlar çoşalım
Qanber'in derdi çoqtur
Beyt Qanber

Gül şehrine döşelim
Derdini buluşalım (28)

Gelin qızlar çoşmasın
Herkes derdini çeksün
(29)

Gül şehrine döşmesin
Derdimi buluşmasun

Beyt şah qızı
Bu dereleler gök müdür
Qanber senden sorurarm
(30)

Paşa midir beg midir
Arzı bizden beg midir

Beyt Qanber
Yeri sultanım yeri
Qırqınızı olup satar

Çal kürkünü dön geri
Arzı gibi bir peri (31)

Qara qaşlar yay mudur

Dil ikrara kanı midür

Herkes payını almış
(32)

Arzı benim payımdır

Ol vaqıt şah qızı Qanber'in sadaqatlığına afrin eyledi. Qanber ile bir adam qoşup şahın yanına götürdü ve Qanber'in macerasını evvelinden axıra gibi naql eyledi. Şah daxi cevap eyledi "Qızımın xatırı için inşallah Teala derdine bir ilaç ederem ve muradına ayırışmaya (erişmeye) sebep oluram." ol vaqıt Qanber şahın eline düşüp bu beyti söyledi:

Elim boş yüzüm qara
Şahım dexilem sana

Cigerim dolmuş yara
Derdime eyle çara (33)

Ol vaqıt Şah Qanber'e söyledi "Eger sen Arzı'nın ve benim ve kehyemin ve xeznedarımın adlarını bir beyt ile söyledin ise ben sana muradına vasl ederem".

Qanber bu beyti söyledi:

Arzı Qanber perişan
Xeznedaru adıldur

Şahın adı Alişan
Kehyası adı Ruşan (34)

Sarılmışam solmuşam
Yerdi iqlim şahısan
(35)

Baxtınıza düşmüşem
Seni deyüp gelmişem

Ol vaqıt Qanber ile iki bin atlu qoşup ve kendilerine tenbih edüp "Varın Arzı'yı babasından benim dilimden talep edin ve ne qadar aqça ister ise kendine veriniz. Arzı'nı Qanber ile bunda toylarını (düşünlerini) quralım, yoq eger vermez ise cebr elinden çeküp alınız, kendüsüyle beraber götürsüz." Bunlar daxi yola çıqıp getmekte.

Gelelülm Arzı'nın validesi Qanber'in ve şahın ve bunca asakirin davasını eşidüp qalqup qoca qarıyı çağırıp ahvalı kendine bir beyan eyledi. Ol melun qoca qarı cevap eyledi "Bir elem çekme, ben ol vaqıt bir adam yollayup hemen iki saat miqdarı yer qalup asker ayırıştı ki birle gelüp xaber edesen" İki günden sonra xabere muntazar iken asker ayruğup gelüp qoca qarıya xaber verdiler. Qoca qarı çabuk durunup (dönüp) bir on avra (kadın) bulup her birinin eline bir körk verüp getir Arzı'nın qapusu ögündeki ziblikte qoyuveryüz belki küreklerle savurmaya ve bin qoyun quzu götürüz, quzları qoyunun içine salup, başlar fiza etmeye ve kendi birlinkleri (Büyük yemek tabakları) halvayı alup asakire qarşu yürüdü başladı asakire dağıtmaya, ama Qanber qoca qarıdan sual edüp "Bu ne halvadır?" Dedi qoca qarı: "Dönüp Qanber'e diyer ki "Bizim memleketimizin bir begi vardır, onun bir müdellele kızı var idi Qoyunu var idi ismi daxi Arzı idi, bu gün başınıza sadaqa olup vefat etti, bu halva Arzı'nın

halvasıdır." Qanber dönüp qoca qarıya söyledi: "Ağzın dilin bağlansın, gerçek diyersin yoqsa yalandır". "Etti ne üstüme lazım bu yalanı söyleyeyim, ölüm insandan baid değildir." Ol vaqıt Qanber bir ah çeküp attan yıqıldı layuqal (Aklından oldu) olup yere düştü. Asakir Qanber'in başına cem olup tütün verdiler, su septiler, qolundan qan aldılar, bir ilaç olmadı. Birbirlerine cevap eylediler "Kim canım şah bizi bu hususa gönderdi ve iş daxi böyle oldu, hemen gelin dönelim şehre ğalğeyleye düşmezden evvel söz birliğin edüp Qanber'i ol halde qoyup döndüler, lakin şehre doğru baqtılar ki bir toz bir seda eliyaz billah ol hay vay deyüp şehirlerine dönüp gittiler. Arzı daxi bir adama iki altun verip etti falan yerde inşallah Qanber'i bulursun götürüp gel" dedi. Ol adam daxi gidüp ol yerde Qanber'i buldu sağ yanına geçüp bu beyti söyledi:

Bu xaber ne xaberdir	Yürek dolu qapardır
Bir yanın sel aparmış	Bir yanın bi xaberdir

(36)

Ol vaqıt Qanber gözün açup baqıldı ki (bakındıkça) askerine ne gelen ne giden var. Gördü ki başı yanında bir adam durmuş, ol adam daxi tekrar dönüp Qanber'e bu beyti söyledi:

Bu dağ yüce dağdır	Dört yanı baxçe bağdır
Qanber'im sana müjde	Arzı ölmeyip sağdır (37)

Ol vaqıt padişah giydirdiği qaputu ve kemer benci tercine soyup bu adama giydirdi ve atına binüp bununla beraber vilayete girüp, ama Arzı daxi pencereden baqup gördüyle (gördü ki) Qanber gelür. Bu beyti söyledi:

Qarşudan gelen adam	Getür leblerin dadım
Seni Şah gönderdi	Qanı (Nerde) şahından

adam (38)

Qanber	
Gelen oqalı quşlar	Yıqar yiyilde quşlar
Öarı qarıdan oldu	Gerü döndü çavuşlar

(39)

Ol vaqıt Arzı Qanber'e söyledi "Sen bir daha şaha gidüp dönünce beni götürürler, bari sen bunda qal, gettigüm vaqıt seni göreyim." Gelelüm Şah Levend giden adamları daxi dönüp Arzı'yı aparacağlar geldiler. Arzı'nın başın bağlasunlar. Qanber söyledi "Bari qoyun Arzı'nın başını bağlayım." Meger Allah'tan qorqmayan çoq, bu işi men eylediler. Ol vaqıt bu beyt ile beddua eyledi:

Qanber idim dağ gibi
Arzı başın bağlayan
(40)

Durar idim bağ gibi
Qara giysun zağ gibi

Ol vaqıt haq suphanu Teala hazretleri Qanber'in duasını müstecap eyledi kişi ve oğlu seferde idi filhal qara xaberleri gedi. Ol qarı daxi qaralar giyüp gitti. Bir ğer qarı Arzı başın bağlamaya götürdüler.

Hem yine Qanber bu beyt ile beddua eyledi:

Size gelen güldürsün
dökülsün

Mehterxane (Çalgı yeri)

Arzı başın bağlayan on

Parmağı dökülsün (41)

Haq emriyle ol saat on parmağı daxi döküldü. Gördüler ki bir çare yoqtur. Qanber'i çağırdılar ki Arzu başın bağlasun. Ol saat Qanber Arzı'nın başın bağladı. Yol tedarikin görüp getimle (gitmeye) niyet eylediler. Arzı'ya bir at götürdüler, ata bindüğü gibi atın beli kırıldı., yine dediler "Kim Qanber beddua eylemiş, gidelüm Qanber'in atını götürelim, bir ğer at Arzı'yı götürmez". Gidüp Qanber'den atı talep eylediler. Cevap eyledi ki "Ol şartıyla verrem kim kendi atımın başın çekerem". Razi oldular ve yola ravana oldular. Biraz Arzı ile getmekten Qanber Arzı'ya bu beyti söyledi:

Hey hengiler hengiler
Arzı'nın ayaqları

Sarxoş olur bengiler

Kesmişler üzengiler (42)

Biraz yol gitmekten yine Arzı'ya bu beyti söyledi:

Al atı isterdin sen
Usta ver zengileri

Qararım kestirdin sen

Ayağımı bastın sen (43)

Ol vaqıt Arzı yere baqtı ki Qanber'in topuqları qana bulaşmış, hemen el qoynuna urup (vurup) Şah Levend kendine gönderen merhemine qoynundan çıkarup iki parça edüp Qanber'e verdi. Kim ayağını bağlaya, yerüyüp mahsal (nihayet) denize yarqılın (doğru geldiler) Şah bundan evvel bir oğlu bunlar ile beraber idi, o gün gedüp gemiçiye tenbih eyledi "Kim cümle seni geçür faqat atın başın çekenı geçürme". Qanber ol vaqıt ayrılmış muhakkak eyledi, Arzı'ya bu beyti söyledi:

Yel eser qum savrulur
Çevir yüzün öpeyim
(44)

Dünya başı dur olur

Bunda bulayım ayrulur

Ol vaqıt haqın emriyle bir toz ve bir duman oldu ki birbirinin görmez oldular. Herkes başını ve gözünü yummaya başladı. Bunlar daxi birbirine savrulup öpüşüp qoçuşup felek binası yıqıp, bir vaqıttan sonra duman savuşup deniz kenarına geldiler. Gemiçi cümlesini geçirüp Qanber ile atını bir bexava (bağ/zincir) qoyup gittiler. İki gün iki gece ol hal ile qaldı. Axır ettigim ya Rab

muhabbet senindir, Arzı'nın muhabbeti daxi senindir. Biraz çabalayup kendi kendini bexavdan xalas eyledi. Qalqup ebdes alup iki rakat namaz qılup dua edup "Ya Rap kürekanın (güvey) eli Arzı'nın eline degmezden evvel canını qabz edesin". Haq ve cel ve Ala hazretleri Qanber'in duasını qabul edup henüz eli Arzı'nın eline degmezden evvel daha seccade üstünden qalqmazdan evvel canını qabz eyledi. Toy yasa döndü. Şah Levend emr edip "Kim toy bozmayın ben Arzı'yı evvel bir oğlum için alurum." Arzı bu cevabı işidüp şaha xaber gönderdi. "Ki benim yasım var, kırq gün yasımı sorduqtan sonra beni kimseye dilerse versun deyü" Şah daxi razı oldu. Günlerde bir gün Arzı'nın yüregi sıxıldı xalayıqlardan (Halktan) sual eyledi "Kim bu yerde gezineceq yer yoq muydu?" Cevap eylediler kim baxçalara gidelüm deyup geleller" Meger denizin kenarında bir bağ var idi, ol bağa girdiler, denizin öte yanında bir atlu gördü. Gönülnde etti, "Qanber'i bu atlıdan sual edeyim." Ama bu xalayıqların ögünde sual etmem xalayıqlara dedi "Kem yuqum var" Herkes gedüp bir ağacın sayesinde yattı. Kendi daxi deniz kenarına gelüp Qanber'i sual eyledi:

Ne gezersen qardaş	Seni beni yaradan
Yigit soruram senden	Senin aslın nerden (45)
Ol vaqıt Qanber Arzı'yı bildi, kendini bildirmede	
Beyt Qanber	
Selme (Girme) suya batarsın	Derdime dert qatarsan
Güzel xatunum söyle	Sen benden ne istersen
(46)	
Beyt Arzı	
Benim bir müşkilim var	Dünyada bir gülüm var
Yaxlaş yanıma baqayım	Senden bir sualım var
(47)	
Qanber	
Analdın yaxun geleyim	Seni xoşça göreyim
Güzelim hicap etme	Sual ile baqayım (48)
Arzı	
Bu yalı hep yağ mıdır	Çevre yanı dağ mıdır
Yigit senden soruram	Qanber ölmüş sağ mıdır
(49)	
Beyt Qanber	
Dört yanın çemdir senin	Yüregin ağ mıdır senin
Güzel senden soruram	Bu Qanber nendin senin
(50)	
Arzı	
Sırımdır sırdaşımdır	Gözüm üzre qaşımdır

Canım Qanber'e qurban
(51)
Qanber
Qara başı İlli
Bugün igirmi gündür
öleli (52)

Qanber süt qardaşımdır
Şemdim bildim ahvalı
Qanber süt qardeşin

Arzı
Yatsun malım malalım
Çünkü Qanber ölmüştür
(53)

Qanbersiz ne olur halım
Kendim denize salım

Ol vaqıt Arzı bu beyti söyledi kendi kendini denize salmaya geldi.
Qanber tezce bu beyti söyledi:

Çayır çimennen benim
Elem çekme Arzı
(54)

Misk anberin benim
Öksüz Qanber'in benim

Arzı
Bu derenin meyteri (zurnası)
Eger gerçek Qanbersen

Qoqar misik anberi
Kes denizi gel beri (55)

Ol vaqıt Qanber Ya Allah deyup denizin içine yürüyüp orta yerde bir ara var idi. Kendi canını ol araya attı, bir daxi cürat (cesaret) etmeyup kendini suya buraqa. Ol vaqıt Arzı'ya bu beyti söyledi:

Ben qaldım bu arada
Ben bunda ölmeyelim

Düşman leblerin dada
Arzı qalacaq yasa (56)

Arzı bu beyti istima edince, hemen ya Allah deyup canını denize buraqup, Qanber gördü kim Arzı kendini denize buraqtı, hemen bu beyt ile münacat eyledi.

Haqtan edeyim bir niyaz
Dar yerde derin yerdesin
(57)

Yar elinden düştü saz
Ayrış (yetiş) Xıdır İlyas

Ol vaqıt Xızır İlyas hazreti cemi ümmete ayruşsun, Arzı'ya ayruşup kendini Arzı'ya Qanber'in yanına ayruştırdı. Ol vaqıt tekrar öpüşüp qocaşup ağlaştılar. Qanber Arzı'ya söyledi ki "Bu denizden çıqmaya bir imkanımız qalmadı ve eger imkanımız olsa yazya götürsem, qorqarım bir kimsene seni elimden alur ve memlektimize ayruştırımsam (ulaşsam) seni pederin bana vermez, lakin bir şey vardır. hemen qalq ikimiz ebdest alup ikişer rakat namaz qulup ben elimi dergah haqqa tutup dua edeyim sen söyle amin." Filhal qalqub ebdest alup namaz qıldılar, ellerin duaya açtılar, lakin Arzı Qanber'in dua edeceğini bilmezdi, meger Qanber Allah'tan duası buymuş "Ya Rebbim sen bizi yerden yere yandan yana dolaştırdın, başımıza türlü türlü felaketler geldi, ve son ancım (nihayet) bizi muradımıza

ayrıştırmanın. İkimizi bu kıraya (çöl) saldın, ebvab merhametinden ricamız budur ki: dünyada bizi birbirimizden mahrum eyledik axıratta bizi mahrum etme sen ve şimdi burada canımızı qabz edesen". Haq cel va ala dualarını qabul edup ruhlarını qabz eyledi.

Günlerde bir gün Arzı'nın pederi bu cümle davaları eşidüp, arada olduqlarını xeber verdiler. Niyet edup qalqup leşlerine getmeğe. melun qoca qarı, ol vaqıt bulundu dönüp Arzı'nın babasına diyer ki "Ben daxi gelüp Arzı'nın leşin görüp ağlayım". Azmedup kendüsüyle beraber yol düşüp geldiler. Bunları arayup bulup yaqadılar. Aranın içinde defin eylediler. Lakin ol zalim Allah'tan qorqmaz qoca qarı parmağını qana bulandırıp iki mezarın arasında damlattı.

Haq emriyle her mezarın üstünde bir gül büyüp ol munafıkanın damlattığı kan iki hülün arasında bir tüken olup mani oldu. İkisi birbirine degmesun deyü qoyadı. Leaneha Allah fi el-darayn dünya ve ahirette.

Tuzhurmatı sakinlerinden hakir fakir aciz ve günahkar Mola Mehmet tarafından 14 Cemadievvel 1067 tarihinde yazılmıştır.

Bunu yazdım bi vefadar rüzgar
Ben ölürsem kalem yazım yadigar

Sonuç

Genel olarak sözlü anlatılar bir toplumun sosyo-kültürel, psiko-kültürel yapısı ve düşüncesini ortaya koymakla birlikte o toplumun hayata bakış açısını ve kültür gelişimini de anlatır. Bu yüzden sözlü anlatım ürünlerinin tespit edilmesi ve incelenmesi sosyoloji, psikoloji, antropoloji ve birçok bilim alanı için önemli malzemelerin ortaya çıkmasını sağlar.

Türk dünyasının önemli bir parçasını teşkil eden Irak Türkmenleri, Osmanlı Devleti'nden ayrıldıklarından günümüze kadar yaklaşık yüz yıl olmuştur. Bu süre zarfında Türkmenleri, Türk dünyasından ve Türkiye'den koparmak, kimliklerini yok etmek amacıyla her türlü baskı ve asimilasyon yapılmıştır. Ancak Irak Türkmenlerinin günümüze kadar dillerini, kimliklerini ve kültürlerini muhafaza etmekte başarılı olmalarında sözlü anlatım ürünlerinin küçümsenmeyen bir rol oynadığı söylenebilir.

Hikaye varyantında 57 örneği bulunan maniler ise Irak Türkmenlerin yüz yıla aşkın verdikleri milli mücadele yolunda bir silah olarak kullanmışlardır. Sevinçlerini, kederlerini, isyanlarını,

eleştirilerini, hasretlerini, hayata bakış açılarını, örf-adetlerini ve kimliklerini yansıtmak ve dışa vurmak için hoyrat ve manileri en güzel şekilde kullanan, muhafaza eden ve günümüze kadar sürdüren Türk topluluğu olduklarını söylenebilir.

Arzı ile Kanber hikayesi/Matalı Irak Türkmenlerinin toplum, kültür ve düşünce yapısını çok güzel bir şekilde anlatmıştır. Hikaye ayrıca Irak Türkmenlerinin aşk ve sevgiye karşı hayat felsefelerini yanı sıra tarihin bir döneminde yaşam ve düşünce tarzlarını yansıtmaktadır.

Hikaye kahramanları Arzı ve Kanber ise Irak Türkmenleri arasında sevgi ve aşkın simgesi haline gelip günümüzde bile yeni doğan kız çocuklara Arzı adı konmaktadır. Kanber veya Kamber adı ise yakın geçmişe kadar Türkmen ailelerinin yeni doğan erkek çocuklarına yaygın olarak verilen adlar arasındadır. Dolayısıyla Kerkük, Erbil, Tuzhurmatı, Dakuk/Tavuk, Tazehurmatı, Dayale, Musul, Telafer ve diğer Türkmen yerleşim birimlerinde Arzı ve Kanber adları sıkça duyulan adlar arasındadır.

Burada ele alınan varyantla birlikte günümüze kadar hikayenin üç tam varyantı tespit edilmiştir. Bunların biri Kerkük'te diğer ikisi ise Türkmenlerin önemli ilçelerinden Tuzhurmatı ilçesinde tespit edilmiştir. Araştırmacı İbrahim Dakıki yukarıda belirtildiği gibi hikayenin Türkmen ilçesi Tavuk/Dakuk nahiyesinde tespit edilen zayıf bir varyantından bahsetmiştir. Sözkonusu varyantın metni Dakuki tarafından verilmemiştir.

Burada üzerinde durulan varyantın, daha önce Terzibaşı ve Benderoğlu tarafından tespit edilen varyantlardan daha iyi veya daha orijinal olduğu söylenemez. Varyantın oldukça zengin ve uzun olmasına rağmen daha önce tespit edilen varyantların da zengin ve uzun metinli sayılır. Dörtlükler açısından burada üzerinde durulan varyantta 57 mani dörtlüğü bulunmaktadır. Bu açıdan Terzibaşı ve Benderoğlu tarafından tespit edilen varyantlardan daha zengin sayılır. Terzibaşı'nın varyantında 33, Benderoğlu'nun varyantında ise 31 mani dörtlüğü bulunmaktadır. Kelime ve ifade bakımından burada yer alan dörtlükler, diğer iki varyantlarda bulunan dörtlüklerden farklıdır. Hatta burada yer alan 57 mani dörtlüğü, diğer iki varyantta bulunan manilerle mukayese edildiğinde hiçbirinin aynı olduğu görülmemektedir.

Her üç varyantta ana olaylar benzer şekilde anlatılmakta ve aynı sonuca gidilmektedir. Burada Arzı ile evlenen damadın Şah Levend oğlunun olduğu anlatılmaktayken, Terzibaşı ve Benderoğlu'nun varyantlarında damat, Tat oğullarından olduğu şeklinde anlatılır.

Varyantlarda bulunan farklıklar kültür taşıyıcısı ve aktarıcısı olan anlatıcı kişiden kaynaklandığı söylenebilir. Bunun dışında ana olayın seyri, içerik ve yapı bakımından benzer ve hatta aynı olduğu söylenebilir.

Irak coğrafyasında güvenlik durumu elverişli olmamasından ötürü hikayenin diğer varyantlarını tespit etme imkanı bulunmamaktadır. Ancak Irak'ta Türkmenlerin yoğun olarak yaşadıkları bütün yerleşim birimlerinde bir veya daha fazla varyantın varlığından söz edilirse yanlış bir tespit sayılmaz. Bunun sebebi de söz konusu yerleşim birimlerinin tamamında Arzı ve Kanber hikayesinin tanınmış olmasına bağlanabilir.

Günümüze kadar Arzı ve Kanber/Kamber hikayesinin Anadolu ve Türk dünyasında pek çok varyantı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bütün bu varyantların bir araya getirilmesi ve aralarında karşılaştırma yapılması için kapsamlı bir çalışmaya ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Kaynakça

- ALPTEKİN, Ali Berat. Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı. 2.Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2002.
- ARIKAN Metin-BAYRAKDARLAR Tuğba (2012) tarafından hazırlanan "Arzu İle Kamber Hikayesinin Nevşehir Varyantları ile Azerbaycan Varyantının Mukayesesi", 1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri, 5. Cilt, Nevşehir: Nevşehir Üniversitesi Yayınları, 2012, s.175-197.
- ALİ, Muhsin Hasan. Arzı Kanber Tuzhurmatı İlçesinde. Bağdat. Darül Mamura Basın Yayınevi, 2015.
- BAYATLI, Necdet Yaşar. "Türk Halk Hikayelerinden Arzı Kamber (Arzı Qamber) Hikayesi'nin Kerkük ve Tuzhurmatı Varyantlarının Mukayesesi (İnceleme ve Metin)", Milli Folklor, 82 (Yaz 2009):122-139.
- BENDEROĞLU Abdülletif Irak Türkmen Folklorundan Örnekler. Bağdat: Irak Kültür ve Tanıtma Bakanlığı, Türkmen Kültür Müdürlüğü Yayınları, 1993.
- BULUÇ, Saadettin. "Kerkük Ağzına Gre Arzu ile Kamber Masalı", Türk Dil Kurumu Belleten, Ankara (1975-1976)
- DAKUKİ, İbrahim. Irak Türkmenleri, Dilleri, Tarihleri ve Edebiyatları, Ankara: Güven Matbaası, 1970.

- KETENE, Cengiz. Kerkük Halk Edebiyatından Seçmeler, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları 1990.
- OĞUZ, M. Öcal vd. Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: 7.Baskı, Grafikler Yayınları 2010.
- MERDAN, Muhammet Min el-Hikayat eş'şabiye el-Turkumaniye Hikayet Arzi ve Kamber Ma Dirasa fi Dav' el-Menhec el-morfoloji. Musul: İntisar Matbaası, 2008.
- TERZİBAŞI Ata. Arzı Qmaber Matalı, Bağdat: 1964
- TERZİBAŞI Ata. Arzı-Gamber Matalı/ Kerkük Halg Destanı Bakü: 1971a.
- TERZİBAŞI Ata. Arzı Kamaber Matalı Kerkük Varyantı, İstanbul: Fatih Matbaası, 1971b
- ŞİMŞEK, Esmâ. "Arzu ile Kamber Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma". Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi 1987.

ANALYZING A NEW TEXT OF " ARZI AND QANBER "TALE AMONG IRAQI TURKMENS

Abstract

" Arzo and Qenber " tale is considered one of the most well-known and widespread folktales. Many texts of " Arzo and Qenber " were written down in Anatolia, Rome, Turkistan, Azerbaijan and Iraq. It talks about tragic love story. It is one of the most famous Turkish folktales and very popular in several places in Anatolia. Also, it is common, popular and prevalent among Iraqi Turkmens and this can be seen through the several textual copies of " Arzo and Qenber ".

In this paper , we deal with a new text of this tale which was written in handwriting and change it to Latin letters .Then , we analyse it and figure out its techniques and motifs and make a comparison between it and the two other recorded texts which were written by Iraqi Turkmens, Beside the fact that this new text has not been discussed before .

Key words: Iraqi Turkmens , Tuz Khormato, Arzo and Qenber, folk literature .

تحليل نص جديد لحكاية ارزوقنبر بين تركمان العراق

ا.م.د. نجدت ياشر مراد البياتي
المستخلص:

الحكاية الشعبية تعد من نتاجات الادب الشعبي تتكون من احداث لها اثار عميقة على المجتمع ، وتحتوي في طياتها على خليط من الاحداث الواقعية والخيالية ، كما تتكون من النثر والنظم . وتعد مرحلة انتقالية بين الاساطير والرواية الحديثة ايضاً . تركمان العراق من احد المجتمعات التركية الغنية من ناحية الادب الشعبي .
والحكاية الشعبية تعد من اهم نتاجات هذا الادب بين تركمان العراق ، وحكاية ارزوقنبر لها مكانه خاصة بين هذا المجتمع . حيث انها احدى الحكايات الاكثر أنتشاراً في العالم التركي اذ تم تدوين نصوص كثيرة لهذه الحكاية في الاناضول والروميلي وأذربيجان وتركمان العراق . اذ أن هذه الحكاية تعد حكاية محبوبة جداً بين الأتراك لما تحتويه من حادثة حب كبيرة تحمل في طياتها التراجم ، حيث ان هذه الحكاية تعد الاكثر شيوعاً وأنتشاراً بين تركمان العراق لو تم مقارنتها بباقي الحكايات الشعبية الاخرى . اذ تم تدوين نصين لهذه الحكاية ليومنا هذا . النص الاول تم تدوينه من لدن الباحث التركماني الكبير الاستاذ عطا ترزي باشي في مدينة كركوك ونشر النص على شكل كتاب سنة (1971) ، اما النص الثاني تم تدوينه من لدن الباحث عبد اللطيف بندراوغلو في مدينة طوز خورماتو وتم نشره سنة (1993) في بغداد وتم تحويل هذا النص من قبلنا الى اللغة التركية الحديثة سنة (2009) ومن ثم دراستها وتحليلها مع النص المدون من لدن عطا ترزي باشي . هنا في هذا البحث تم تناول نص جديد لهذه الحكاية نشره الباحث الباحث حسن علي سنة (2015) وتم تدوينه في سبعينات القرن الماضي ، اذ قمنا بتحويل النص من اللغة التركية المكتوبة بالاحرف العربية الى الاحرف اللاتينية ، ومن ثم قمنا بتحليل الموتيف والانماط في الحكاية ، وبعد ذلك تم مقارنتها بالنصين السابقين ، كما قمنا بتحليل ودراسة الابعاد الاجتماعية والثقافية للحكاية واسباب إنتشارها بهذا الشكل الواسع بين تركمان العراق .

Doç. Dr. Necdet Yaşar Bayatlı: Bağdat Üniversitesi Diller Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 2002 yılında mezun olduktan sonra 2005 yılında Gazi Üniversitesi Türk Halk Edebiyatı alanında yüksek lisansını, 2009 yılından doktorasını tamamladı. Yayımlanmış yedi kitabı ve çok sayıda yazıları yerli ve uluslararası dergilerde yayımlanmıştır. 2013 yılından bu yana Türk Dili Bölüm başkanı görevini yürütmektedir.

E-Posta: najdatmurad@gmail.com